

Franz Kafka (3. 7. 1883 Praha – 3. 6. 1924 Kierling /u Vídně/)

Český spisovatel německé národnosti, světově proslulý představitel generační skupiny pražských německých autorů židovského původu.

Franz Kafka pocházel z **rodiny jihočeského obchodníka** (z židovské menšiny v obci Osek na Strakonicku), který se vypracoval z nuzných poměrů na majitele pražského velkoobchodu s galanterií. Franz byl nejstarší ze 6 dětí, narodil se v domě poblíž Staroměstského náměstí, v těsném sousedství barokního kostela svatého Mikuláše (což bývá někdy považováno za jeden z vlivů utvářejících jeho osobnost). Kafka byl ovšem ovlivněn především **rodinnou atmosférou**: pro otce byly příznačné smysl pro podnikatelský úspěch, patriarchální přísnost, panovačnost a prchlivost, zatímco matka byla sice jeho pravou rukou v obchodě, ale doma zastávala nenápadnou pozici milující matky, která se snažila tlumit manželovy spory s dětmi.

Franz Kafka vystudoval německé gymnasium a pak **práva** na německé Karlo-Ferdinandově univerzitě (1901 – 1906). Na univerzitě se seznámil s Maxem Brodem (1884 – 1968), pozdějším spisovatelem, a stali se trvalými přáteli.

V letech **1908 – 1922** Kafka pracoval jako **právník v Dělnické úrazové pojišťovně**: při likvidaci pojistných událostí z pracovních úrazů procestoval především severočeské pohraničí a dobře poznal bídné životní podmínky dělnických rodin v tamějším zejména textilním průmyslu; i toto se nepřímo odrazilo v jeho tvorbě.

Kafka byl štíhlý, elegantní mladý muž, usměvavý, se zvláštním, poněkud skrytým smyslem pro humor, ve společnosti oblíbený. Byl však silný introvert, zápasil s nedostatkem sebevědomí, stále mu zůstával vzhled nesmělého studenta. Byl nekuřák, abstinent a po řadu let vegetarián. **Od r. 1908** publikoval časopisecky své krátké prózy, především **povídky**. Psal německy, ale uměl také česky a rozsáhle četl **českojazyčnou literaturu** i časopiseckou produkci. V letech 1909 – 1912 s Maxem Brodem aj. procestoval Itálii, Francii, Švýcarsko a Německo. Od r. 1910 si psal **deník** (do r. 1923). Přátelil se s dalšími pražskými německými autory židovského původu, zejména s **Franzem Werfelem** (1890 – 1945).

Byl zasnouben postupně se dvěma dívkami, ale zasnoubení pokaždé zrušil: jedním z důvodů bylo to, že od r. 1917 trpěl **tuberkulózou**. V r. 1920 se prostřednictvím korespondence seznámil s českou novinářkou **Milenou Jesenskou** (1896 – 1944). Představovala moderní typ kulturně založené a společensky aktivní ženy se širokými zájmy (znala se nejen s Brodem a Werfelem, ale také třeba s Karlem Čapkem). Od r. 1918 žila v nevydařeném manželství ve Vídni. Kafku oslovila dopisem se žádostí, zda by mohla přeložit do češtiny jeho povídku *Topič*. Kafka odpověděl, a tak se rozvinulo jejich hluboké přátelství na dálku, které přerostlo v intimní vztah při jejich pouhých dvou několikadenních setkáních ve Vídni a v rakouském pohraničním městě Gmünd (železniční uzel na trati Praha / České Budějovice – Vídeň).

Kafkova nemoc postupovala, přestože Kafka zintenzivnil své léčení v sanatoriích. V r. **1922** byl **penzionován** a o dva roky později v jednom rakouském léčebném ústavu **zemřel**.

Zanechal závěť, v níž správcem své pražské pozůstalosti učinil Maxe Broda a požádal ho, aby všechny jeho nalezené nevydané texty zničil. Brod to ovšem neudělal a naopak se – společně s Jesenskou – postaral o publikování a popularizaci Kafkova díla. Ukázalo se, že Kafka je autorem zcela **svěbytné literární prozaické tvorby**, která vyjadřuje **pocit odcizení člověka v moderní společnosti ovládané odlidštěným systémem anonymní moci**. Postavy osamělých mužů bez

rodinných, přátelských či intimních vazeb mají **autobiografické rysy**: všichni se snaží začlenit do společnosti, ale setkávají se s negativní odezvou, od níž není úniku, a dokonce sami uvažují o vlastní (sebe)likvidaci.

Kafka používá strohý, nezúčastněný jazyk bez emocí, se strojově analytickými či popisnými pasážemi a se záblesky hořké ironie. V Kafkově díle nalezneme ozvěny byrokratického prostředí, sociálních rozporů i První světové války, v níž se starý svět hroutil, aniž by bylo zřejmé, čím bude nahrazen. Ovšem v poválečných 20. letech, ovlivněných optimistickou druhou modernou, nebyla příhodná atmosféra pro širokou recepci Kafkova díla, a to tedy dlouho zůstávalo na okraji čtenářského zájmu.

Situace se zásadně změnila po Druhé světové válce, kdy se v euroamerickém světě zvedla vlna diskusí o potřebném přehodnocení zjednodušujících a ideologizujících pohledů na společnost. Ukázalo se totiž, že dosavadní optimismus je dosti zavádějící v poměrech, kdy demokratické mechanismy jsou zatlačovány nečitelnou, ale zároveň suverénní mocí spleťtých, nikým nevolených struktur a kdy jedinec prožívá silný pocit odcizení od sebe sama i od výsledků své činnosti jako člověk, jako občan i jako zaměstnanec. V této situaci bylo Kafkovo dílo znovuobjeveno: ukázalo se, že obsahuje jasnozřivou, i když pochmurnou analýzu tohoto stavu, jenž zachvacuje celý údajně vyspělý svět, bez ohledu na hranice či povahu panujícího režimu.

V r. **1963** se na zámku **Liblice** nedaleko Mělníka konala **mezinárodní konference o Kafkovi** a stala se jedním z mezníků československé liberalizace v 60. letech: ukázala mj., že československá společnost sdílí stejné problémy a klade si stejné otázky jako jiné, zejména západní země.

Na okraj: V české slovní zásobě se objevilo adjektivum *kafkovský* a o komplikovaném, lidsky necitlivém prostředí úřadů, politiky apod. se běžně říká, že to je *kafkárna*. Na aktuálnosti Kafkovy tvorby dnes nic nemění ani fakt, že po r. 1989 bývá Kafka často degradován na obchodní značku v českém turistickém průmyslu.

Kafka je pohřben na Novém židovském hřbitově v Praze. Jeho tři sourozenci, kteří se dožili dospělosti, byli za Druhé světové války umučeni v nacistickém koncentračním táboře – stejně jako Milena Jesenská.

Některá díla:

Romány (nedokončené) **Amerika** (původní název *Nezvěstný* = Der Verschollene; vznik 1912 – 1914, vydáno 1927; 1. kapitola vyšla samostatně již r. 1913 jako povídka **Topič** = Der Heizer; film 1994: režie Vladimír Michálek, v hlavní roli Martin Dejdar), **Proces** (Der Prozeß; vznik 1914 – 1915, vydáno 1925; francouzský aj. film 1962: režie Orson Welles /USA/, v hlavní roli Josefa K. Anthony Perkins; britský film 1993: režie David Hugh Jones, hrají Kyle MacLachlan, Anthony Hopkins, Jason Robards), **Zámek** (Das Schloß; vznik 1922, vydáno 1926);

Povídky **Proměna** (Die Verwandlung; 1915), **V kárném táboře** (1919; In der Strafkolonie, 1919), **Venkovský lékař** (Ein Landarzt; 1919);

Deníky (Tagebücher 1910 – 23; 1951), **Dopisy** (otci, Mileně aj.; různá vydání od 50. let 20. století).